Капетан фрегате мр ДРАГАН НЕНЕЗИЋ

ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ОБЛАСТИ ПОД ФАШИСТИЧКОМ ИТАЛИЈОМ 1941–1943.

ПЛАНОВИ И ПОСЛЕДИЦЕ

Војним сломом Краљевине Југославије у априлском рату 1941, односно комадањем и поделом њене територије између сила Осовине, њихових „савезника“ и сателита, створена је нова територијална ситуација као један од услова за реализацију „новог поретка“ на југоистоку Европе, који је његовим државама носио или уништење или битно ограничење суверенитета. Требало је да Југоисток буде подељен између Немачке и Италије, које би као признате силе реда вршиле његово политичко, економско, идеолошко и културно уобличавање. За фашистичку Италију био је то дуго прижељкиван исход, будући да су се сви њени експанзионистички планови о продору према Подунављу и Балкану, као и ширењу у Средоземљу, заснивали на разбијању југословенске државе и преношењу италијанске границе на источну обалу Јадранског мора. Међутим, италијански неуспеси у рату против Грчке, уз истовремене неуспехе на фронту у северној Африци и поморским окршајима са деловима британске флоте у Средоземљу, довели су до тога да је 1941. фашистички врх, у односу на нацистички био готово потпуно изгубио све атрибуте самосталности везане за питање глобалне стратегије Осовине, а Италија, војнополитички гледано, сведена са позиције главног савезника готово на вазала. У том смислу, Хитлерова директива за напад на Југославију од 27. марта 1941. и Привремене смернице о њеној подели представљале су, поред осталог, оквир унутар кога је Италија могла одредити своје ратне циљеве према Краљевини Југославији.

Разбијање Југославије и подела њене територије између сила Осовине, њихових југоисточноевропских „савезника“ и сателита извршена је без икаквих обзира према етничким особеностима и историјском наслеђу њених народа, посебно српског. Као водећа сила Осовине Немачка је самостално одредила генералне смернице за деобу и државно уништење Југославије. Водећи пре свега рачуна о задовољавању својих виталних војних, политичких и економских интереса, није се много обазирала на сличне захтеве осталих учесница у деоби плена, односно Италије као најзначајније међу њима. Ипак, учешћем у априлском рату против Југославије са своје 23 дивизије Италија је успела да војно поседне прилично пространи део њене територије, који се протезао од Јулијских Алпа на крајњем северу до Преспанског језера на крајњем југу, обухвативши непуних 80.000 km² и око 4 милиона становника. Осим тога, позивајући се на политичко пријатељство и војни савез са Немачком, као и раније изјаве и

обећања нацистичког врха, Рим је тражио да се простор Југославије подели на две јасно одређене зоне политичке и економске доминације – немачку и италијанску. Све то, као и разлози политичког опортунитета, довело је до немачко-италијанских политичких преговора око поделе југословенске територије у Бечу 21. и 22. априла 1941, односно одређивања демаркационе линије као границе између њихових окупационих подручја и „зона утицаја". Мада је демаркациона линија била одређена углавном тако да следи дотадашњу линију раздвајања њихових оружаних снага, у суштини је била привид да влада Рајха узима у обзир оправданост италијанских експанзионистичких захтева. Јер, осим што ниједан од политичких захтева Италије с почетка рата није усвојен а да није претрпео измене или допунска условљавања од стране Немачке, губитак привредно најважнијих сировинских комплекса са којима се на италијанској страни рачунало, као што су Трепча, рудници хрома у Македонији и босански рудници, уз истовремено признато право Немачкој на наставак експлоатације најважнијих сировина и на италијанском окупационом подручју, недвосмислено указује на његову вербалну природу.

Иако свестан подређене улоге у Осовини, фашистички врх није био у стању да своје балканске програме ослободи духа политичке утопије. Стога се Италија и даље није одрицала намере да самостално и у оквиру своје зоне утицаја гради свој „ordine nuovo" замишљен као комплементаран и равноправан оном који је изграђивао и њиме управљао Трећи рајх.

Упоредо са италијанско-немачким преговорима и практичним поступцима ради одређивања стварне величине југословенског простора у којем се признаје првенство италијанских интереса, текао је процес његовог унутрашњег политичког и територијалног уобличавања и организовања. Италија као формално правно признати носилац тог процеса суочавала се како са проблемом обима југословенских територија које је намеравала да анексијом прикључи свом државном простору, тако и са одређењем према новоствореним и тежњама стварања нових „државних творевина" појединих народа који су били обухваћени њеним окупационим подручјем (Независна Држава Хрватска, Суверена Краљевина Црна Гора, Велика Албанија). Сложеност проблематике, као и разноликост решења којима би се недвосмислено утицало на обликовање модела политичких, економских, културних и других веза и односа које је Италија намеравала да гради у оквиру свог „новог поретка", условиће да се на сцени, поред војних и политичких, појаве привредни и други чиниоци фашистичке државе. Стога је промоторе „ordine nuovo" у Риму највише заокупљао проблем владавине на окупираним територијама, а с тим у вези и њихово одређење према суверенитету народа који на њима живе. Мада је, према фашистичком схватању, суверенитет малих народа и држава на овом простору био анахронизам, његово потпуно елиминисање значило би да Италија преузима овај простор на начин колонијалних земаља, тј. да ће њене окупационе власти морати да потпуно преузму и организују целокупну државну управну и извршну власт, њоме руководе

и финансирају је, што, поред осталог, захтева велики утрошак сопственог капитала. Како је већ у 1941. буџетски дефицит фашистичке државе достигао 63.989 милијарди лира, то би свако привидно задржавање форме суверенитета појединих народа ослободило Италију скупог и напорног издржавања огромног чиновничког апарата, као и потребних војних ефектива, па је то као јефтинија варијанта имало све више присталица. Поред тога што је остварење замишљеног концепта „новог поретка" у Југославији зависило од низа околности везаних за победу или пораз сила Осовине, Италији су стајали на путу како тежња за независним животом појединих народа, тако и међусобна супротстављеност и изукрштаност интереса и циљева унутар осовинског табора. Уз то, не треба занемарити ни настојање фашистичког врха да свој „нови поредак" прикаже као оригиналнији и прихватљивији од оног који је успостављао немачки националсоцијализам.

Прилагођавајући свој подухват новонасталој ситуацији, италијанска страна је све чешће иступала са тезом о „хијерархијској заједници народа и држава" коју намерава да гради на „свом животном простору" у којој неће бити поџармљених, већ покрајина и народа чврсто везаних уз Италију „природним и у дело спроводивим пријатељством", а већ остварена „унија" између Италије и Албаније требало је да служи као узор. При томе, националну ускогрудост дела друштвених слојева и њихових политичких представника испољену у жељи да на „својој" националној територији осигурају сепаратистичко решење у форми вазалне државе у орбити Рима, Италијани су користили као могућност проширења политичке основице свог окупационог система у појединим националним срединама, односно њиховим социјалним групама и институцијама. Стога фашистичка Италија, са једне стране, првим успостављеним установама окупационе власти свуда даје привремени карактер како би на прелазу у сталне облике сви делови система били вешто прилагођени специфичностима освојених територија и народа који на њима живе, а са друге, освојене територије дели на више политичко-административних целина и у свакој од њих организује власт на посебан и могућ начин. Ипак, то не значи да се фашистички врх одрекао намере да на „свом" делу југословенског простора изврши политичке, економске, идеолошке и културне промене које би му обезбедиле безусловну владавину над њим, његовим народима и свим облицима испољавања њиховог живота, односно њихово утапање у Мусолинијево фашистичко царство. Стога је правац којим се у пракси кретала изградња италијанског „новог поретка" на анектираним и окупираним територијама имао за циљ успостављање посебног система окупационе власти, омеђеног појмовима фашизације и италијанизације, уз употребу свих средстава принуде, па и колонизације. Ипак, с обзиром на различит статус појединих крајева (окупирана или анектирана територија), предвиђени програм промена није имао свуда исти садржај и темпо реализације.

Прве на удару биле су анектиране територије, на којима је што хитније требало разорити затечене вредности и односе и наметнути нове, засноване на начелима фашистичке тоталитарне државе. После извесног консолидовања окупационе власти и постигнутих политичких споразума са Немачком и Независном Државом Хрватском (Бечка конференција и Римски уговори), Италија је једностраним актима анектирала 22. 931 km² југословенске територије на којој је живело 1,556.279 становника. У административно-територијалном смислу овај простор је подељен на Љубљанску провинцију, Ријечку провинцију, Гувернаторат Далмације (са Задарском, Сплитском и Которском провинцијом) и Високи комесаријат за Косово, Дебар и Стругу (припојен „Великој Албанији" као италијанском протекторату).

Заједнички именитељ за све анектиране крајеве био је да се на њих проширио Устав Италије, закон о корпоративној држави и њеном уређењу, уредба о великом фашистичком већу и правила о устројству и положају фашистичке странке, као правна основа новог стања, чиме је Италија показала очиту намеру да спроведе њихово потпуно утапање и изједначавање са осталим деловима своје државне територије. Сходно томе организација власти на анектираним територијама била је централистичка, при чему је гувернер, односно високи комесари, био врховни наредбодавни и контролни орган на одређеној му територији, који је обједињавао све државне (покрајинске) службе, осим војних, и то преко ресорских министара и дирекција (одељака и одсека) централне државне или покрајинске установе („далматинске владе" или високог комесаријата). Њему су непосредно били потчињени префекти који су на челу провинција (високим комесарима – комесари или потпрефекти) а овима председници општина. У зависности од ранга и значаја територије на којој је вршио власт, непосредно је био потчињен председнику италијанске владе (гувернер Далмације и високи комесар Љубљанске провинције), односно влади и краљевском намеснику у Албанији (високи комесар за Косово, Дебар и Стругу). На њега је био ослоњен полицијски апарат који се организовао по истом централистичком принципу. У Гувернаторству Далмације – генерална дирекција полиције за Далмацију била је највиши орган полицијске власти, у провинцијама и високим комесаријатима – квестуре на челу са квестором, полицијске станице у општинама, а њихове испоставе у местима.

Фашистичка партија Италије, независно од управних органа али у тесној сарадњи са њима, настојала је да изгради широку мрежу својих организација и њима прекрије све анектиране територије. Зато је оснивала федерате у провинцијама, фашје у општинама, језгра у селима. Преко струковних („Дополаворо" и „Кућа жетелаца") и Фашистичке омладинске организације формирала је јединствену организацију на целој територији, за све узрасте и занимања. Федерат се делио на више одсека (политички, економски, просветни и пропагандни), односно обухватао је све државне и друштвене делатности да би „партија могла да надгледа,

подучава и усмерује". Управна власт, са своје стране, забрањивала је рад свим партијама, удружењима и друштвима, уз конфискацију имовине и просторија. Такође, забрањивано је оснивање нових партија и других организација.

Организација правосудних органа на окупираним и анектираним територијама поверена је носиоцима управне власти, сходно Мусолинијевом прогласу од 17. маја 1941, којим се одређује да правосудне радње по грађанским, трговачким и кривичним споровима врше и даље срески, окружни и апелациони судови. Надлежност која је припадала Врховном суду у Београду пренета је на апелационе судове у Сплиту и Подгорици, а италијанском Врховном суду у Риму за преиспитивање одлука поменутих судова. Ипак, највећи број дела потпадао је под надлежност војносудских органа с обзиром на законе Италије који су уведени на анектиране територије, а посебно краљевог указа од 10. јуна 1940. којим се наређује примена Ратног закона на свим територијама обухваћеним италијанском државом. Тако је највећи део крајева који су окупирали Италијани потпао под војносудску власт 2. армије, односно, поред анектираних и они крајеви где су Италијани били само војно присутни или су водили оружане операције. Пошто се радило о пространој територији, Мусолинијевом наредбом од 22. јула 1941. основана је друга секција овог суда са седиштем у Шибенику, а 7. новембра исте године и његова трећа секција у Љубљани. Остала окупирана подручја покривао је ратни војни суд са седиштем на Цетињу, да би Мусолинијевом наредбом од 22. јула 1941. из његове надлежности била изузета територија високог комесаријата за Косово, Дебар и Стругу, за кога је одређена надлежност територијалног војног суда за Албанију са седиштем у Тирани. Овај суд касније формира две секције са седиштима у Скадру и Корчи. У надлежности секције из Скадра припадала су подручја око Пећи и Приштине, а другој секцији подручје западне Македоније.

Поред сталних војних судова формирани су и ванредни судови. Један од најпознатијих био је Ванредни суд за Далмацију, успостављен наредбом гувернера 11. октобра 1941. Суд није имао стално место боравка, већ се селио према потреби, а доносио је претежно смртне казне. Сличан суд и са истим задацима формиран је и у Љубљанској покрајини 11. септембра 1941. од стране високог комесара.

Осим наведених, наредбом Мусолинија од 24. октобра 1941. за Гувернаторат Далмације формиран је и Специјални суд, чије су казне такође биле врло оштре, углавном осуде на смрт, дужу или доживотну робију.

У Риму је постојао и специјални суд за заштиту државе под чији удар су потпадали и сви становници са анектираних територија.

Сви ови судови, без обзира на то како су се звали и ко их је формирао, имали су упориште у фашистичком законодавству (Leggi fascistissime), које је италијански државни врх, према међународном праву, противправно увео на југословенске територије под њиховом окупацијом. У том законодавству верност режиму била је уздигнута на ниво највиших људских

врлина, а примена казнених мера проширена не само на случајеве непожељних политичких дела већ и намера, мисли и говора. Требало је драконским казнама заплашити народ и принудити га да се покори италијанским окупационим властима, а сви они који би им се на било који начин супротставили или их оспоравали били су убијани, хапшени и држани у бројним затворима или концентрационим логорима, односно протеривани са тог подручја. Па ипак, и поред наведених казнених регулатива, на врсту и тежину казне знатно су утицали како ситуација у самој Италији, степен угрожености њене окупационе власти на окупираним територијама, стање и губици италијанских трупа на југословенском и другим ратиштима, тако и укупан положај и успех или неуспех њених савезника на другим фронтовима.

Истичући да је фашистичка држава јединствено национално подручје, фашистички врх је заступао становиште о идентификацији нације и државе, односно о поклапању државних са етничким границама. У том смислу инородно становништво се могло подврћи асимилацији или протерати, а та зона колонизовати. Биле су то темељне смернице за процес денационализације словенских народа и њихове италијанизације. Реализација тих ставова почела је протеривањем југословенских колониста, па је њих око 42.000 по налогу управних власти морало да напусти територије које је Италија анектирала. Мада је за подручја под италијанском окупацијом карактеристично да није било масовних депортација становништва са одређених територија ради досељавања Италијана, као једног од метода националног чишћења, то не значи да таквих планова па и покушаја није било, односно да се део српског, црногорског и македонског народа није исељавао са Косова и Метохије и западне Македоније због несношљивих услова живота и шиптарског притиска. Поред Мусолинијевог „апела“ да се у далматинске провинције врате сви Италијани који су пореклом из Далмације, тим проблемом се превасходно бавио Уред за јадранска питања, који је основан у Риму са намером да се из једног центра проучава и усклађује политика италијанизације и колонизације анектираних подручја. У низу предложених мера, овај институт се нарочито залагао да се „Словени искорене из села“ и раселе у градове широм Италије или у источну Африку, а њихова имања колонизирају италијанским ратним ветеранима, што се називало „етничком мелиорацијом“ (bonificazione etnica). Реализацију тих планова највише је омео оружани устанак народа са ових територија.

У склопу широко постављених планова Италије за политичко и економско уобличавање окупираних делова Краљевине Југославије, посебно место припада њеним настојањима да оствари монопол својих интереса у свим привредним токовима освојеног простора. Међутим, губитак привредно најважнијих сировинских и индустријских комплекса са којима се на италијанској страни рачунало, уз признато право Немачкој на наставак привредних активности и на италијанском окупационом подручју, недвосмислено указују на реалну ширину италијанског економског зах-

ватања овог простора који је сведен само на део, за немачку привреду, мање интересантних и привредно другоразредних објеката. Уз то, одсуство јасних и дефинитивно утврђених граница и економска неразвијеност заузетог простора, као и оружани устанак који ће прерасти у народноослободилачки рат, биле су додатне и врло озбиљне препреке са којима ће се сусретати носиоци италијанског модела економског система на окупираним територијама. Међутим, и поред тога, у релативно кратком року, путем бројних наредби и декрета, биће успостављена хијерархијска мрежа разних привредних органа и институција, чија ће се делатност, због наведених услова и недовољно расположивог капитала, углавном свести на немилосрдну пљачку и експлоатацију свих доступних природних и друштвених добара. Осим тога, у настојању да обезбеде задовољавање основних економских потреба, било да је у питању метропола, или окупациона власт и војне јединице, носиоци окупационе власти ће све чешће посезати за применом заштитних и репресивних мера и у области економског живота окупираних територија. Стога сасвим маргиналан значај имају неке њихове намере и покушаји да, ради задовољавања основних економских потреба становништва и самофинансирања ових области, подстакну и финансирају развој одређених привредних грана и делатности у њима.

Систематско утемељење нове идеологије у свест становништва окупираних и анектираних територија и спровођење тзв. „свеобухватне културне револуције“ преко културно-образовних институција био је, по фашистичком схватању, један од битних фактора за успешно функционисање италијанског „новог поретка“. Јер, „велика битка раздобља, битка између слободе човека и владања човеком, вођена је и преко уметности и поводом уметности“ због настојања фашизма да и култура, у најширем смислу речи (просвета, књижевност, уметност, друштвене науке), буде само „средство учвршћења ауторитарне власти, а истовремено и израз оствареног тоталитарног поретка“.

Пре него што је фашистичка Италија могла приступити духовном, моралном и интелектуалном моделирању народа на окупираним територијама, ради њиховог претварања у романизиране поданике Империје, као свом крајњем циљу, требало је прво ослабити отпорну моћ њихове духовне и националне свести и зауставити све процесе њиховог природног међусобног зближавања. Стога, претходницу њеног културног продора чини врло интензивна пропаганда у којој, на једној страни, доминирају пароле о њеној ослободилачкој и пријатељској мисији, заштитничкој и добротворној окупацији, исправљању историјских неправди, и њој, као колевци европске и светске цивилизације, заштитници права и народа, добронамерној градитељки, а на другој, све оне уперене против југословенске идеје и југословенске државне заједнице, чији је основни смисао био да сузе националну свест појединих народа у локалне оквире, пренагласе њихове међусобне разлике, пробуде атавизме крви и тла, раз-

вију у сваком од њих параноично осећање угрожености од стране другог народа, једном речју, убију сваку мисао о могућем заједничком животу.

Руководећи орган који је креирао, усмеравао и финансирао читаву ову активност било је Министарство за народну културу Италије (Ministereo per la Cultura popolare), уз ослонац и активно учешће Института за фашистичку културу (Istituto fascista di cultura) као најмасовније културне установе фашизма која је окупљала око 100.000 италијанских интелектуалаца. Основни носиоци овог рада били су у почетку пропагандна одељења и органи оперативних и окупационих јединица, да би им се врло брзо у томе прикључили и цивилни уреди за пропаганду, као део цивилних органа окупационе власти, као и разни агитатори из појединих националних средина.

С обзиром на значај и утицај штампе и публицистике, окупациона власт је одмах завела цензуру новина и свих штампаних издања како у самој зони, тако и оних која долазе у њу, да би непосредно потом цео овај простор био покривен фашистичком штампом која се допремала из Италије, а затим и оном која је штампана двојезично у свакој од покрајина и служила окупатору, поред наведеног, за преношење наређења, претњи и обавештења. Поред водећег фашистичког листа „Il Popolo d'Italia", који је штампан у Милану и дистрибуиран у све окупиране крајеве, своје новине су упућивале у ове крајеве и готово све познатије италијанске редакције.

Локални и колаборационистички листови који су излазили у свим анектираним крајевима, као и Гувернаторату Црне Горе, били су скромнији по изгледу и садржају од италијанских. Мада су сви главни и одговорни уредници били Италијани, а листови излазили под патронатом пропагандних уреда, нису имали могућности и право на самосталне спољнополитичке и коментаре са ратишта, већ су их преузимали од водећих фашистичких листова у Италији. Иако двојезични, најважнији чланци и коментари били су на италијанском, а остали на језику становништва територије на којој су излазили (словеначком, српскохрватском, албанском). Поред обавезног навођења Мусолинијевих мисли и дела, њихов централни простор заузимали су чланци и путописи у којима се величала Италија, њена култура и производња, фашистичке идеје и успеси. Из области локалне тематике доминирали су позитивистички написи о историјским везама и сродностима између Италије и сваке окупиране или анектиране територије понаособ (Словеније, Далмације са Боком, Црне Горе, Албаније), уз обавезну констатацију да је сломом Краљевине Југославије та повезаност постала вечна. Ти листови су имали и простор за разбибригу, рекламе и друге огласе, позоришни, биоскопски и музички репертоар, трговинску берзу, укратко, за све оно што је могло у једној средини да интересује и привлачи читаоце. Појавом и развојем Народноослободилачког покрета, странице ових листова све више ће попуњавати чланци и прогласи против комунизма, бројна упозорења, претње и наређења војних и цивилних окупационих власти, пресуде војних ратних

и специјалних судова, као и све дужи спискови ухапшених, интернираних и стрељаних родољуба.

Део простора у наведеној штампи уступљен је и колаборационистима из свих националних средина чиме је стваран привид о њиховом учешћу у креирању јавне речи, али њихова мисао и дела нису излазили из оквира циљева и намера италијанског окупатора. Стога, без обзира на тему, увек су истицали и величали италијанске вредности и критеријуме.

Истој сврси и циљу служили су Радио Љубљана и Радио Цетиње (од септембра 1941). Њихов рад се одвијао под надзором пропагандних уреда и италијанских уредника, а програм им се углавном састојао од вести о ратним и политичким догађајима и италијанских музичких прилога, драмских текстова и путописних репортажа италијанских аутора.

У широко постављеном програму за свеукупно потчињавање духа и свести народа који су се нашли под италијанском окупацијом, посебну улогу је требало да одиграју школе које би, прилагођене италијанским интересима и крајњим циљевима, биле основни носиоци духовног „прочишћавања", националног одређивања и италијанизације младих нараштаја. Основне смернице за реформу затеченог школског система преузете су из Повеље школства (Carta della scuola), коју је 15. фебруара 1939. усвојило Велико фашистичко веће, а у којој су дефинисани циљеви, положај, деловање и устројство школе у фашистичкој држави. Према повељи, основне компоненте образовно-васпитног рада требало је да се заснивају на изградњи јединствене политичке свести о „вечним вредностима италијанске нације и њене цивилизације, дужностима народа и појединца према држави, те образовању и укључивању у живот према захтевима и потребама нације, државе и фашистичке странке".

Реализација тих циљева подразумевала је потпуну или делимичну промену затечене структуре југословенског школства, односно његових наставних планова и програма, а затим и довољан број политички привржених просветних радника, као и материјално обезбеђење наставе, што је превазилазило могућности окупационе управе и надлежних установа фашистичке државе. Стога су окупациони органи били принуђени да рад просветних установа обнове у ограниченим оквирима и у мери у којој је била могућа њихова контрола, уз ослонац на просветне раднике Краљевине Југославије, које је требало претходно „очистити" од њима непоузданих и комунистички настројених елемената. Међутим, политичке прилике на запоседнутим територијама које им за читаво време њихове окупације неће ићи на руку, као и све отворенији бојкот наставе од стране већине ученика и појединих просветних радника, примораће Италијане да и у области школства редукују многе своје планове и програме, а од појединих и да сасвим одустану.

Оружани устанак и развој Народноослободилачког покрета изазвали су радикалне промене у структури окупационе власти на свим територијама које су држали Италијани, као и редуковање и одустајање од мно-

гих планова и програма. Пошто се цивилна окупациона власт показала недовољно ефикасном, а успостављање контроле на читавој територији немогућно, дошло је до значајних структуралних промена у њеном систему и пооштравања режима окупације. Измењена је функција војног обезбеђења окупације тако што се његово тежиште, и поред повећања војних ефектива на 350.000 војника, пренело на одбрану италијанских позиција у анектираним деловима, а у осталим окупираним крајевима свело на заштиту и утврђивање градских центара. Отада настаје период веома оштре борбе против било какве политичке или антиокупаторске активности, пре свега, све чешћом применом репресивних и других казнених мера, следствено фашистичкој тези да пропаганда без терора није ефикасна, а да терор без пропаганде нема психолошког дејства. Поред тога, за разлику од планиране политике ограниченог ослонца на квислиншке и колаборационистичке снаге у почетном периоду окупације, Италијани ће их све више укључивати у одбрану свог поретка, а заузврат препуштати им на управу чак и читава подручја која су до тада „чврсто" држали, инсистирајући на борби против Народноослободилачког покрета, као основном садржају њиховог савеза. Тиме ће ова сарадња добијати нове видове и све више прерастати у сложену политичку игру.

Све су то били нови, допунски инструменти окупационих власти у тражењу начина за стабилизацију и опстанак свог новопоредачког система, који у италијанском случају ипак није попримио наказне форме и размере злочина и геноцида над српским народом, какве је испољио нацистички систем окупације у Југославији, или усташко „радикално" решавање српског питања у Независној Држави Хрватској.

Какав је по својој суштини био и какве је видљиве последице произвео окупациони систем фашистичке Италије, у периоду свог трајања од априла 1941. до септембра 1943, делом илуструју и резултати до којих је дошла Државна комисија Федеративне Народне Републике Југославије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача. Према тим подацима Италијани су директно или индиректно окривљени за смрт 437.956 лица настањених у њиховој окупационој зони. На принудни рад су одвели 84.412 лица. У концентрационе логоре и затворе широм Италије било је одведено око 109.000 југословенских држављана, док је у заробљеничким логорима држала 7.450 заробљених лица, који су по њеној капитулацији предати, највећим делом, Немцима. Принудно је расељено око 122.000 лица. Због подстицања и организовања ратних злочина према припадницима југословенских народа, као и испољене свирепости појединаца, државна комисија је прогласила 302 лица италијанске народности за ратне злочинце.

Поред огромне штете причињене југословенској привреди, коју је међународна мировна комисија проценила на 125 милиона америчких долара (као основ обрачуна узет је златни паритет америчког долара од 1. јула 1946), многе музејске, архивске и уметничке драгоцености немилосрдно су опљачкане и однете у Италију, где им се најчешће изгубио сваки траг.

DRAGAN NENEZIĆ

YUGOSLAV REGIONS UNDER FASCIST ITALY 1941–1943

Summary

Along with their military occupation of parts of the Kingdom of Yugoslavia, the Italians were also establishing institutions of civil authority, with the aim of eliminating almost all of the previous forms of the political and economic system, as well as of the system of cultural values, and to build up a new one following the example of the Italian fascist state. Therefore, copying solutions which existed in the Italian mainland was visible in the entire occupation administration system, whose structure from the highest to the lowest bodies and organs was established along the principles of centralism and totalitarianism. However, the complexity of the hitherto existing social relations, the intertwining of interests and pretensions of the Axis allies, as well as their future intentions with the conquered nations, made Italy divide the conquered territory in several parts and organize its authorities in each one of them in a specific and feasible manner.

Although the occupation authorities made clear their intention to build a new economic order, along the lines of a corporative and state controlled economy, the fundamental characteristic of that order was a merciless exploition and plundering of all natural and social resources, according to the needs of the Italian metropolis, occupation troops, and the authorities' apparatus or even individuals.

While stressing their thesis of Italy as an integrated national region in which the state frontiers duplicate the ethnical ones, the occupation authorities were trying, first by perfidy and later by brutal measures and procedures, to oblirate all elements of the Slavic ethnical tradition, culture and language.

The liberation war waged by the Yugoslav nations also in these areas will later perpetually shake this occupation system, until with the capitulation of Italy, on September 8, 1943, came its collapse and substitution by the German one.